

ZEEUWSE KLEIPIJPEN

door Jan van Oostveen en Annemieke Bonnema

Met de publicatie van Duco in het blad *Nehalennia* (1) werd onze aandacht gevestigd op de Zeeuwse kleipijpenproductie. Duco beschrijft in deze publicatie een soortgelijke pijp als afgebeeld onder catalogusnummer 1. Helaas geeft hij niet aan waarom deze pijp aan een Zeeuws atelier moet worden toegewezen.

Op basis van het artikel van Duco zijn er drie redenen om te twifelen aan de Zeeuwse identiteit van deze pijpenkop:

1. Op basis van de vorm kan geen determinatie worden uitgevoerd, simpelweg omdat wij geen enkel Zeeuws product kennen.
2. Determinatie op basis van hiëlmerk is niet mogelijk, omdat er tot op heden geen enkele Zeeuwse pijpenmaker met deze initialen bekend is.
3. De vindplaats van het door Duco beschreven exemplaar is mogelijk de provincie Zeeland, doch vergelijkbare vondsten zijn ons tot op heden onbekend (2). Het aantreffen van een soortgelijk exemplaar (*afb. 1*) in Mijdrecht zou net zo goed aanleiding kunnen geven tot de nodige twijfels.

Zijn er echter toch producten aan Zeeuwse ateliers toe te schrijven?

Om hier een antwoord op te kunnen geven, moeten we gebruik maken van zowel historische als archeologische gegevens.

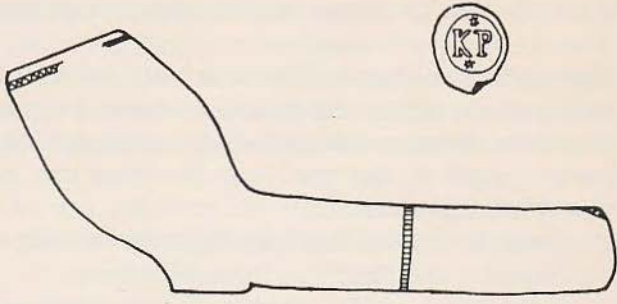
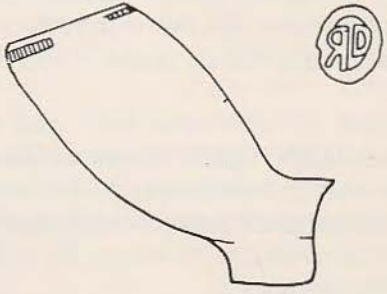
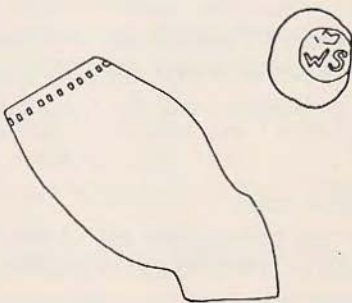
Historische gegevens

Duco (3) is tot nu toe de enige geweest die historisch onderzoek naar Zeeuwse pijpenmakers heeft uitgevoerd. Helaas zat het hem met name in Middelburg niet mee, omdat grote delen van het archief sinds de Tweede Wereldoorlog vernietigd zijn. De enige twee pijpenmakers die hij uit deze stad achterhalen kon, waren Isaack Willems in 1636 en Jan Joosen van Goossen in het jaar 1685.

Op het eiland Tholen moet ook een pijpenfabriek hebben gestaan. De eigenaar moet een van de zoons van Richard Dyer zijn geweest. Meer gegevens ontbreken echter wegens de vernietiging van het archief in Middelburg.

Bodemvondsten

Een tweetal publicaties zijn er de afgelopen jaren verschenen waarin kleipijpen die in Zeeland zijn aangetroffen, staan beschreven. De publicatie uit Hulst geeft aan, dat de gebruikers van deze beerput (dat. ca. 1700-1760) met name uit kleipijpen uit West-Nederland (Gouda, Gorinchem en Schoonhoven) hebben gerookt. De publicatie uit Valkenisse daarentegen

<p>Catalogusnr. 1</p> <p>1a. Q3976 1b. Mijdrecht 2a. dubbelconisch 2b. 2c. 2d. KP met 2 zesp. sterren 2e. geglaasd 2f. gebotterd 2g. radering rond ketelopening 2h. 3a. lelie in ruit 3b. geglaasd 3c. 4. 1640-1660 5. Zeeland? 6. 7. zie noot 1</p>	<p>Afb. 1</p>
<p>Catalogusnr. 2</p> <p>1a. E8020 1b. Westerschelde f.h.v. Rilland 2a. dubbelconisch 2b. 2c. 2d. RD ongekroond 2e. geglaasd 2f. gebotterd 2g. radering rond ketelopening 2h. 3a. 3b. 3c. 4. 1640-1670 5. Tholen? 6. Richard Dyer? 7.</p>	<p>Afb. 2</p>
<p>Catalogusnr. 3</p> <p>1a. E8021 1b. Westerschelde f.h.v. Rilland 2a. dubbelconisch 2b. 2c. 2d. WS gekroond 2e. geglaasd 2f. gebotterd 2g. radering rond ketelopening 2h. 3a. 3b. 3c. 4. 1630-1650 5. Gouda 6. Willem Stevensz de jonge 7.</p>	<p>Afb. 3</p>

is wat betreft het voorkomen van eventuele Zeeuwse producten het meest interessant. Hierin worden namelijk 17e-eeuwse producten beschreven. Naast producten uit Rotterdam, Gorinchem, Breda en Gouda moet men zich afvragen of hier geen Zeeuwse merken tussen zitten. Opvallend is het grote aantal vondsten van het merk de *gekroonde II*, de *ongekroonde BS* en de *ongekroonde SS*. Daarnaast komen hielmerken met sterren voor. Het betreft de merken *II* met ster, *IW* met ster, *OW* met twee sterren en *VW* met één ster.

Daarnaast bevinden zich in onze collectie een tweetal kleipijpen die gevonden zijn in de Westerschelde ter hoogte van Rilland (catalogus 2 en 3).

Zeeuwse producten?

Uit de archieven kennen we slechts een drietal pijpenmakers. Van twee van deze zijn mogelijk producten teruggevonden. De Middelburgse pijpenmaker Isaack Willems merkte zijn producten mogelijk met zijn initialen *IW* boven een vierpuntige ster. Daarnaast vertoont het product met catalogusnummer 2 het hielmerk *RD*. Gezien de afstand tussen Rilland en het eiland Tholen en het verband tussen de initialen *RD* en Richard Dyer zouden we hier mogelijk te maken hebben met een Tholens product.

NOTEN

1. Duco, D.H., 1998. De Zeeuwse tabakspijp. In: *Nehalennia*, nr. 118, p. 16-17.

2. zie voorbeeld:

D. van der Linden, 1992. Pijpenkoppen. In: *Nehalennia*, nr.89, p. 25-30 en p. 54-60.

D. van der Linden, 1995. Kleipijpen uit het verdronken land. In: *Verdronken land; Valkenisse en Keizershoofd*, Goes, p. 39-43.

3. Duco, D.H., 1981. De kleipijp in de Zeventiende eeuwse Nederlanden. *BAR Intern. Series 106*.

4. D. van der Linden, 1995. Kleipijpen uit het verdronken land. In: *Verdronken land; Keizershoofd*, Goes, p. 40, afb. 37-5.

De volgende beschrijving wordt voor de kleipijpen aangehouden:

Algemeen	1a.	vondstnummer
	1b.	vindplaats
Kopkenmerken	2a.	model
	2b.	zijmerk links / zijmerk rechts
	2c.	bijmerk links / bijmerk rechts
	2d.	hielmerk
	2e.	geglaasd
	2f.	gebotterd
	2g.	radering rond ketelopening
	2h.	overige
Steeikenmerken	3a.	steelversiering
	3b.	geglaasd
	3c.	overige
	4.	datering
	5.	mogelijk productiecentrum
	6.	mogelijke pijpenmaker
	7.	literatuur